

УДК 811.111'34

Гуменюк І. Л.

ТОНАЛЬНІ ПАРАМЕТРИ ІНТОНАЦІЙНОГО ОФОРМЛЕННЯ МІСЬКИХ ПЕЙЗАЖНИХ ОПИСІВ АНГЛОМОВНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ

Стаття присвячена дослідженню тональних параметрів в інтонаційному оформленні міських пейзажних описів англomовної художньої прози. У роботі описані результати інструментального аналізу, а саме варіювання швидкості зміни руху частоти основного тону, тонального інтервалу й тонального діапазону в описових фрагментах.

Ключові слова: англomовна художня проза, міські пейзажні описи, тональний діапазон, тональний інтервал, частота основного тону.

Гуменюк И. Л. Тональные параметры интонационного оформления городских пейзажных описаний англоязычной художественной прозы. – Статья.

Статья посвящена изучению тональных параметров в интонационном оформлении городских пейзажных описаний англоязычной художественной прозы. В работе описаны результаты инструментального анализа, а именно варьирование скорости изменения движения частоты основного тона, тонального интервала и тонального диапазона в описательных фрагментах.

Ключевые слова: англоязычная художественная проза, городские пейзажные описания, тональный диапазон, тональный интервал, частота основного тона.

Humeniuk I. L. Pitch Parameters in the Intonation of English Urban Landscape Descriptions. – Article.

The article advances the investigation of pitch parameters in the intonation of English urban landscape descriptions. In the paper the results of instrumental analysis of speed changes in basic tone movement direction, pitch interval and range in descriptive fragments are ascertained.

Key words: basic tone movement direction, English prose, pitch interval, pitch range, urban landscape descriptions.

Інструментальний аналіз усного мовлення є невід'ємним складником експериментально-фонетичних досліджень, оскільки він дає змогу підтвердити результати аудитивного аналізу й уможливує отримання об'єктивних даних інтонаційного оформлення міських англomовних пейзажних описів [2]. Акустичний аналіз дозволяє виявити ті фізичні явища, яким належить провідна роль набуття описами суттєвих просодичних якостей.

Серед акустичних параметрів, що впливають на просодичне оформлення міських пейзажних описів, провідна роль належить їхнім тональним характеристикам, а саме швидкості зміни руху частоти основного тону (далі – ч.о.т.), локалізації тонального максимуму, тональному інтервалу й діапазону [4; 5]. Вони варіюють залежно від виду міських англomовних пейзажних описів, які було класифіковано за різними критеріями [1; 3]. Отже, метою праці є встановлення шляхом акустичного аналізу тональних параметрів інтонаційного оформлення міських пейзажних описів англomовної художньої прози. Завданням є характеристика особливостей варіювання швидкості зміни руху ч.о.т., локалізації її максимуму, варіювання тонального інтервалу і діапазону в інтонаційній структурі зазначених вище описових фрагментів.

Варіативність тональних параметрів в оформленні міських англomовних пейзажних описів характеризується розподілом показників швидкості зміни напрямку руху ч.о.т. у термінальній ритмогрупі міських описів, де найбільш частотними є її мала і середня зони. При цьому домінування малої швидкості зміни руху тону на цій ділянці інтона-

ційного контуру варіює в бік збільшення числових даних від динамічних до статично-динамічних і статичних пейзажних описів. Така тенденція наочно відбиває зміну ступеню динамічності, який зростає від статичних до статично-динамічних і динамічних міських пейзажних описів.

Наступною за частотою є середня швидкість зміни руху ч.о.т. у термінальній ритмогрупі, але з іншим алгоритмом розподілу відсоткових часток, за яким вона переважає в динамічних описах і має в статичних і статично-динамічних приблизно рівні цифрові дані, що відображає їхню статичну природу й передає неквапливе розгортання пейзажної панорами в уяві слухача.

Статичним міським пейзажним описам властивий повний спектр різновидів швидкості зміни частоти основного тону в термінальній ритмогрупі з переважанням малої зони (66,18%). Крім того, ці описи вирізняються значною долею середньої (25,98%) та наявністю нульової (4,41%) швидкості зміни руху тону, пов'язаною з їхньою статичною природою.

Статично-динамічним пейзажним описам міста притаманні мала (статичні ділянки – 57,88%, динамічні ділянки – 32,23%) і середня (статичні ділянки – 24,58%, динамічні ділянки – 42,56%) зони швидкості зміни ч.о.т. у термінальній ритмогрупі. Доля малої швидкості зміни руху тону на цій ділянці свідчить про статичну природу ділянок опису. Наявність середньої, великої і максимальної швидкості на цій ділянці інтонаційного контуру в динамічній інтонаційній групі висловлення вказує на динамічний характер звучання таких міських описів.

Відмінною рисою динамічних пейзажних описів є реалізація швидкості зміни руху тону в термінальній ритмогрупі із загальною тенденцією до переважання її середньої зони (51,35%). При цьому динамічні міські описи відзначаються значними показниками максимальної (8,12%) швидкості зміни ч.о.т., що є ілюстрацією їхньої динамічності.

Таким чином, міські статичні й статично-динамічні описи вирізняються термінальними тонами, яким притаманна мала швидкість зміни руху тону. Наступною зоною зміни ч.о.т. на цій ділянці інтонаційного контуру є середня швидкість, яка дещо переважає в статично-динамічних описах. Переважання зазначених типів швидкості зміни руху тону і невеликий відсоток нульової свідчать про те, що спадні термінальні тони в статичних і статично-динамічних описах є пологими та в комбінації з помірними показниками гучності й темпу слугують просодичною ознакою статичності. Динамічність міських описів маркується середньою, малою і максимальною швидкістю на ядерному складоносієві при високих показниках середньої середньозвукової тривалості звучання. Такі акустичні характеристики притаманні інтонограмам, оформленим термінальними тонами спадної опуклої та висхідно-спадної конфігурації, і реалізуються із підвищеною або високою гучністю й прискореним темпом.

Розподіл показників швидкості зміни руху тону в інтонограмах статично-динамічних описів відбувається в напрямку від малої до середньої та великої зон залежно від ділянки фрагментів. Статичним ділянкам притаманні вищі показники малої швидкості зміни руху тону, в той час як динамічні ділянки відзначаються збільшенням частоти середньої та великої зон. Зазначені відмінності свідчать про дуальну природу зазначених міських описів. Зафіксовані варіації зміни швидкості руху в термінальній ритмогрупі в комбінації з модифікаціями темпу (прискорення, уповільнення) і гучності (підвищення, зниження) позначають перехід від статичної до динамічно частини, що сприймається на перцептивному рівні як швидка зміна деталей краєвиду, прискорення руху живих істот або несподівана зміна погодних умов.

Найвищі показники максимуму ч.о.т. в інтонограмах міських пейзажних описів зафіксовані, здебільшого, на такті і на ядерному складоносієві в усіх видах описів. При цьому статичним і динамічним описам міста притаманні вищі показники тонального максимуму на першому наголошеному складі й дещо нижчі – на ядерному. Найбільша виділеність такту тональним максимумом свідчить про початок описової частини тексту. Дещо протилежну тенденцію зафіксовано в статично-динамічних описах, де показники розташування тонального максимуму зростають у напрямку від такту до ядерного складоносія. Менша доля

локалізації максимуму ч.о.т. на першому наголошеному складі в цих пейзажних описах свідчить про перехід від статичної ділянки до динамічної. На інших ділянках інтонаційного контуру цей параметр не є рекурентним. Слід також відзначити, що в міських статичних пейзажних описах найрекурентнішою ділянкою локалізації максимуму ч.о.т. є перша ритмогрупа (52,38%). Дещо нижчі числові показники (33,33%) притаманні локалізації тонального максимуму на ядерному складі. Передтакт і друга ритмогрупа мають незначні показники локалізації максимуму ч.о.т. (9,52% і 4,77% відповідно), на відміну від інших видів міських описів. Наявність максимуму ч.о.т. у передтакті свідчить про тісний зв'язок інтоногрупи з попередньою. Щодо локалізації тонального максимуму в другій ритмогрупі, то вона пов'язана з виділенням наголошеного складу спеціальним підйомом.

У динамічних міських описах зареєстровано подібну тенденцію щодо розподілу показників локалізації тонального максимуму на такті і в термінальній ритмогрупі (71,43% і 28,57% відповідно). При цьому перший наголошений склад інтоногрупи цих описів вирізняється найбільшим відсотком локалізації максимуму ч.о.т., що позначає перехід саме до динамічного описового фрагмента. За показниками локалізації тонального максимуму в термінальній ділянці (28,57%), ці фрагменти наближені до статичних описів.

Статично-динамічним описам притаманний дещо нижчий відсоток локалізації тонального максимуму на такті (25,00% – статичні ділянки, 50,00% – динамічні ділянки), і найбільша його доля зареєстрована в термінальній ритмогрупі (75,00% – статичні, 50,00% – динамічні ділянки), що пояснюється їхньою дуальною природою. Найбільший відсоток максимуму ч.о.т. зафіксовано, здебільшого, на ядерних складоносіях термінальних ритмогруп із середнім або високим спадним термінальним тоном, які маркуються підвищеною або високою інтенсивністю. Ці тональні піки наявні на стиках між статичними й динамічними ділянками інтоногрупи, де зазначений параметр сигналізує про перехід від статичної до динаміки та зростання динамічності опису під час подальшого розгортання подій.

Установлено, що міські пейзажні описи реалізуються, здебільшого, в широкому тональному діапазоні. Наступною за значущістю є його розширена зона, в якій актуалізуються інтоногрупи, що є емоційними чи семантичними центрами описів та маркуються піками ч.о.т. і високим і середнім рівнями інтенсивності.

Розподіл показників тонального діапазону по зонах у статичних міських описах є найбільш повним при характерному варіюванні від широкої (64,71%) до звуженої (5,88%) зон у бік зменшення

його показників. Розширений тональний діапазон відзначається значно нижчими показниками, зареєстрованими в інтоногрупах, що містять склади, виділені спеціальним підйомом, або які є наголошеними складами ковзної або скандентної шкали.

Статично-динамічним пейзажним описам притаманні рівновеликі відсотки частоти широкого й розширеного діапазону (45,45% і 45,46% відповідно), які зафіксовані на динамічних і статичних ділянках цих описів.

Динамічні міські описи мають тенденцію до зниження показників діапазону описового фрагмента в напрямку від широкої (70,00%) до розширеної (30,00%) зон. Такий розподіл показників діапазону описового фрагмента пов'язаний зі зростанням ступеня його динамічності.

Таким чином, тональний діапазон є важливим акустичним параметром просодичного оформлення міських пейзажних описів, який маркує їхні різновиди, виокремлює емоційні й семантичні центри та дозволяє окреслити специфіку інтонаційної організації досліджуваних описів.

У ході дослідження частоти тонального інтервалу на різних ділянках інтонаційного контуру міських пейзажних описів виявлено переважання позитивного вузького й звуженого та негативно звуженого тонального інтервалу на стиках між передтактом і тактом, першою і другою ритмогрупами, перед'ядерною ділянкою і термінальною ритмогрупою. Установлено, що розширення тонального інтервалу між передтактом і першим наголошеним складом сигналізує про початок нового фоноабзацу. На стику між перед'ядерною ділянкою і термінальною ритмогрупою розширення тонального інтервалу вказує на оформлення інтоногрупи термінальним тоном, який має вищий тональний рівень, ніж шкала; а між ритмогрупами в середині перед'ядерної ділянки – про виділення наголошеного складу наступної ритмогрупи спеціальним підйомом, оформленням зазначеної ділянки ковзною або скандентною шкалою. Зазначені варіації тонального інтервалу виділяють семантичні або емоційні центри як в одній інтоногрупі, так і цілому описовому фрагменті.

Статичним міським описам притаманний найвищий відсоток позитивного звуженого інтервалу на ділянці «передтакт – такт» (56,25%). Наступною за частотою є вузька зона цього типу інтервалу (30,00%). Зазначені різновиди тонального інтервалу зафіксовано між низьким рівним, висхідним і високим рівним передтактом та висхідним тактом шкали. Значно менша доля частоти негативного вузького інтервалу (8,75%) маркує стик між висхідним і високим рівним передтактом і спадним тактом, який передують ритмогрупі з наголошеним складом, виділеним спеціальним підйомом. Перед'ядерна ділянка цих пейзажних описів відзначається майже рівновеликими показниками позитив-

ного звуженого інтервалу на стиках першої і другої ритмогруп, другої і третьої ритмогруп (51,78% і 50,00% відповідно). Звужений інтервал демонструє відстань між ненаголошеним складом попередньої і наголошеним складом наступної ритмогрупи, які є ділянками ковзної та поступово спадної ступінчастої шкали з порушеною поступовістю. В аналізованих ритмогрупах зафіксовано також невисокі показники негативних вузького (7,14% і 16,67% відповідно) й звуженого (8,93% і 16,67% відповідно) тонального інтервалу, що свідчить про перехід від ритмогрупи зі словом, виділеним спеціальним підйомом, або який є ненаголошеним складом скандентної шкали, до першого складу наступної ритмогрупи. Між перед'ядерною та термінальною ритмогрупами зареєстровано майже рівновеликі показники вузького і звуженого позитивного інтервалу (29,43% і 26,04% відповідно), які вказують на перепад між кінцевим складом поступово спадної ступінчастої або рівної шкали та ядерним складом носієм середнього, високого висхідного або спадного термінального тону. Цей стик ділянок інтонаційного контуру характеризується також наявністю таких самих зон негативного інтервалу з дещо нижчими цифровими показниками (вузька – 18,49%, звужена – 24,53%). Такі різновиди тонального інтервалу позначають перехід від останнього складу високої рівної, поступово спадної ступінчастої або скандентної шкали до низького або середнього спадного термінального тону. На перцептивному рівні описані вище комбінації інтонаційних параметрів здатні надавати пейзажним фрагментам жвавості, легкості звучання, а також передають здивування або захоплення від споглядання незвичайних, фантастичних краєвидів.

Статично-динамічним пейзажним описам притаманні вузька й звужена зони позитивного й негативного тонального інтервалу з домінуванням звуженої зони на всіх функціональних ділянках інтонаційного контуру. На межі між передтактом і першим наголошеним складом шкали зафіксовано найвищі показники (73,17%) позитивного звуженого тонального інтервалу, який вказує на перехід до пейзажного опису в межах тексту або на стик між статичною і динамічною ділянками аналізованих міських описів.

Межа між першою і другою ритмогрупами вирізняється найбільшими числовими даними звуженої зони обох типів цього параметра (позитивний – 62,5%, негативний – 37,5%). Позитивний звужений інтервал зареєстровано при виділенні наголошеного складу наступної ритмогрупи спеціальним підйомом, оформленні спадним термінальним тоном або якщо наголошений склад є частиною ковзної шкали. Зазначена зона негативного тонального інтервалу ілюструє перехід від складу, виділеного спеціальним підйомом, внутрішньосинтагменною паузою, до наголошеного

складу наступної ритмогрупи. Відмінною рисою статично-динамічних пейзажних описів є максимальний відсоток звуженого позитивного інтервалу на стику другої і третьої ритмогруп поступово спадної ступінчастої шкали з порушеною поступовістю, ковзної шкали або у випадку маркованості наголошеного складу третьої ритмогрупи спадним термінальним тоном. Це сприяє виділенню окремих слів інтоногруп, які є семантичними або емоційними центрами всього опису або його частини. На межі між шкалою й термінальною ритмогрупою зафіксовано найвищі показники звуженої зони обох різновидів тонального інтервалу (позитивний – 31,71%, негативний – 45,12%). Домінування останнього сигналізує про тональний перепад між кінцевим складом високої рівної, поступово спадної ступінчастої шкали з порушеною поступовістю та ядерним складоносієм спадного термінального тону. Подібно до статичних пейзажних описів позитивним звуженим інтервалом з дещо нижчими показниками позначається стик між певними видами шкали та середнім або високим висхідним і спадним термінальними тонами.

На відміну від описаних вище пейзажних описів, динамічні вирізняються перевагою середнього тонального інтервалу на всіх ділянках інтонаційного контуру і дещо нижчими показниками розширеного позитивного його різновиду. Межа між передтактом і першим наголошеним складом маркується домінуванням середнього позитивного інтервалу (40,00%). Наближеною до нього є розширена зона позитивного інтервалу (37,77%). Зазначені види позитивного інтервалу вказують на стик між низьким або висхідним передтактом і високим рівним або висхідним тактом, що свідчить про швидке розгортання подій, зміни стану природи та високий ступінь його динамічності. На цій ділянці інтонаційного контуру зафіксовано дещо нижчу частоту негативного середнього інтервалу (13,33%) на межі між високим або висхідним передтактом і спадним тактом, який передують ритмогрупі з наголошеним складом, вимовленим зі спеціальним підйомом, або є ділянкою ковзної шкали. Таке просодичне оформлення, підкріплене вказаними зонами аналізованого параметра, підвищує рівень емоційно-прагматичного потенціалу описів і сприяє концентрації уваги слухача на кульмінаційних моментах упродовж звучання всього опису. Стикові між першою і другою ритмогрупами властива висока частота показників зазначених вище видів тонального інтервалу, що і на попередній ділянці інтонаційного контуру з домінуванням позитивного середнього (41,18%) та рівними долями розширеного й негативного середнього інтервалу. Зони зазначеного параметра позначають перепади між попередньою ритмогрупою і наголошеним складом наступної, виділеним спеціальним підйомом, та між ділянками ковзної

шкали або коли друга ритмогрупа оформлена термінальним тоном, що також слугує інтенсифікації певних лексем, інтоногруп, які є емоційними або семантичними центрами описів.

Межа між кінцевим складом шкали й термінальною ритмогрупою характеризується перевагою негативного середнього (35,53%) інтервалу, дещо нижчою частотою позитивного середнього й розширеного (28,94% і 21,05% відповідно). На цій ділянці зафіксовано незначну частоту позитивного широкого (6,58%) й негативного розширеного (6,58%) інтервалу, які зареєстровано між кінцевим складом поступово спадної ступінчастої або шкали з порушеною поступовістю, ковзної, скандентної шкали й середніми та високими спадними і висхідними термінальними тонами. Зростання показників тонального перепаду між шкалою й термінальною ритмогрупою свідчить про підвищення ступеня динамічності і пейзажних описів у цілому, і окремих інтоногруп, які виокремлюються завдяки комбінації низки параметрів на акустичному (інтенсивність, довгота, ч.о.т.) і перцептивному рівнях (гучність, темп, мелодика, тембр) та оформлення ядерних складоносіїв високими спадними й висхідними, спадно-висхідними термінальними тонами задля інтенсифікації їхнього смислового навантаження.

Як бачимо, статичним пейзажним описам притаманна звужена зона обох типів інтервалу з переважанням позитивного на всіх ділянках інтонаційного контуру. Лише в цих описах фіксуються значні показники вузького позитивного тонального інтервалу, що підкреслює їхню статичність. Для статично-динамічних міських описів притаманне зростання показників звуженої зони позитивного й негативного інтервалу при незначних показниках інших його різновидів, що засвідчує про зростання динамічності звучання особливо на їхніх динамічних ділянках. Домінування середньої зони, значні числові показники розширеної й широкої зон обох типів тонального інтервалу є типовими ознаками динамічних міських пейзажних описів. Отже, зростання частоти варіювання зон тонального інтервалу на всіх функціональних ділянках інтонаційного контуру від вузької до широкої свідчить про важливу роль тонального інтервалу у передачі ступеня динамічності й емоційності пейзажних описів.

Результати акустичного аналізу дозволяють стверджувати, що завдяки таким тональним параметрам, як швидкість зміни руху тону, його локалізації на такті й термінальній ритмогрупі, варіюванню тонального інтервалу та діапазону на різних ділянках інтонаційного контуру міських пейзажних описів, можливе розрізнення досліджуваних фрагментів за видовою належністю, а також за рівнем їхнього емоційно-прагматичного потенціалу.

Отже, статичним міським пейзажним описам притаманні середній підвищений рівень ч.о.т., мала й середня швидкість зміни напрямку руху термінального тону, локалізація тонального максимуму переважно на такті, широкий і розширений тональний діапазон, позитивні звужені й негативні звужені тональні інтервали на сти-ках усіх ділянок інтонаційного контуру та нега-тивний звужений тональний інтервал на ділянці «шкала – ядро».

Статично-динамічні міські описи природи ви-різняються середнім рівнем ч.о.т., локалізацією її максимуму на такті й термінальній ритмогрупі в динамічних ділянках та ядерному складоносіві на статичних ділянках, малою і середньою швид-кістю зміни руху тону з переважанням на динаміч-них ділянках та великою – на статичних, широким і розширеним тональним діапазоном, позитивним

звуженим тональним інтервалом між ритмогрупа-ми перед'ядерної ділянки інтонаційного контуру та негативним звуженим тональним інтервалом між шкалою і ядром.

Для динамічних міських описів характерні ви-сокий і середній підвищений рівень ч.о.т., мала й середня швидкість зміни руху тону, локалізація тонального максимуму на такті, широкий і роз-ширений тональний діапазон, позитивний серед-ній і розширений та негативний середній тональні інтервали на всіх ділянках їхнього інтонаційного контуру.

Перспективним у подальшому вважаємо ана-ліз зазначених акустичних характеристик на ма-теріалі інших типів та видів описів, а також ви-значення їхньої ролі в просодичному оформленні інших композиційно-мовленнєвих форм худож-нього тексту (оповіді, роздуму).

Література

1. Гуменюк І.Л. Варіювання рівня емоційно-прагматичного потенціалу в англомовних прозових описах природи / І.Л. Гуменюк // *Science and Education a New Dimension. Philology II* (4). – Budapest, 2014. – Issue 24. – P. 21–24.
2. Гуменюк І.Л. Експериментально-фонетичне дослідження англомовних прозових описів природи / І.Л. Гуменюк // *Вісник Черкаського університету. Серія : Філологічні науки : [наук. журн.]*. – Черкаси : Вид-во Черкас. нац. ун-т, 2011. – Вип. 213. – С. 161–165.
3. Гуменюк І.Л. Систематизація ознак описів природи сучасної англомовної прози / І.Л. Гуменюк // *Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : [у 4 ч.]*. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – Вип. 81(2). – С. 165–169.
4. Калига А.А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання : [монографія] / А.А. Калига. – К. : Вид. центр КДЛУ, 2001. – 351 с.
5. Цеплитис Л.К. Анализ речевой интонации / Л.К. Цеплитис. – Рига : Знание, 1974. – 272 с.